

Socialdepartementet

103 33 Stockholm

**Framställning om en översyn av det högre timbeloppet,
redovisning av utförd assistans och vissa regler som rör
utbetalning av assistansersättning**

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	3
1. Inledning	4
2. Oklarheter och förändringsbehov avseende det högre timbeloppet.....	5
2.1 Aktuell bestämmelse.....	5
2.2 Oklarheter avseende förutsättningarna för att bevilja ett högre timbelopp	5
2.3 Det finns även andra svårigheter vid handläggningen	6
2.4 Risk för felaktiga utbetalningar efter att ett högre timbelopp har beviljats	6
2.5 Regeringen behöver överväga hur problemen ska lösas.....	7
3. Löpande redovisning av all utförd assistans	9
3.1 Aktuella bestämmelser.....	9
3.2 Det bör införas ett krav på löpande redovisning även under domstolsprövning ..	9
3.3 Det bör införas enhetliga möjligheter till undantag från redovisningskravet.....	10
3.4 Bristen på enhetlighet riskerar att medföra oklarheter vid ansökan om utökad assistans	11
4. Behovet av en ny reglering avseende assistenters arbetstid	13
4.1 Aktuella bestämmelser.....	13
4.2 Regelverket är otydligt, svårtillämpat och det är enkelt att kringgå lagstiftningens syfte	13
4.3 Utformningen av en ny reglering.....	14
5. Utbetalning av ersättning trots att anordnarens tillstånd har återkallats.....	15
5.1 Aktuella bestämmelser.....	15
5.2 Regelverket innebär att ersättning betalas ut för straffbelagd verksamhet.....	15
5.3 Hur frågan istället kan regleras	16
6. Bestämmelsen om assistenter som är bosatta utanför EES är oklar	18
6.1 Aktuell bestämmelse.....	18
6.2 Försäkringskassans tillämpning.....	18
6.3 Bestämmelsen bör ses över	18

Sammanfattning

Försäkringskassan har uppmärksammat ett antal problem och oklarheter inom delar av regelverket för assistansersättning. Det gäller reglerna om det högre timbeloppet, redovisning av utförd assistans och vissa regler som rör utbetalning av assistansersättning. Vi framställer om att regeringen ska se över regleringen i de uppmärksammade delarna.

Försäkringskassan anser att regleringen av det högre timbeloppet, 51 kap. 11 § andra stycket socialförsäkringsbalken, SFB, behöver ses över när det gäller bland annat förutsättningarna för att beviljas ett högre timbelopp och möjligheterna till omprövning av ett tidigare beslut att bevilja högre timbelopp. Försäkringskassan lämnar vissa förslag om hur reglerna kan ändras, men det kan även övervägas om det högre timbeloppet istället ska tas bort och ersättas med något annat system för hur assistansersättningen kan variera mellan de försäkrade.

Försäkringskassan anser vidare att det bör införas ett enhetligt krav på löpande redovisning av all utförd assistans. Detta skulle innebära krav på löpande redovisning även under tid ett ärende prövas i domstol. Det bör också övervägas om konsekvenserna av att inte lämna in en redovisning i tid ska ändras och göras mer enhetliga samt i vilka fall en försenad redovisning kan godtas. De föreslagna förändringarna i denna del syftar bland annat till att göra det enklare att bedöma vilka regler som gäller för redovisningen i olika situationer.

Det finns också behov av översyn av bestämmelserna i 51 kap. 16 och 16 b §§ SFB om utbetalning av assistansersättning. Bland annat anser vi att det istället för hänvisningar till arbetstidslagstiftningen bör övervägas att införa en självständig bestämmelse om assistenters arbetstid i 51 kap. SFB som är fränkopplad det arbetsrättsliga regelverket och av vilken det framgår hur Försäkringskassan ska göra bedömningen avseende hur mycket en assistent får arbeta för att ersättning ska betalas ut. Även reglerna för utbetalning av ersättning till anordnare utan tillstånd bör ses över. Därutöver behöver det förtydligas hur 51 kap. 16 § andra stycket SFB ska tillämpas.

1. Inledning

Försäkringskassan framställer om en översyn av vissa delar av det assistansrättsliga regelverket. Syftet med framställningen är att uppmärksamma regeringen på problem och oklarheter som finns avseende reglerna om

- det högre timbeloppet,
- redovisning av utförd assistans,
- assistenters arbetstid,
- ersättning till anordnare utan tillstånd, och
- assistenter som är bosatta utanför EES.

Framställningen rör inte rätten till assistansersättning i sig eller vilka personer som ska beviljas ersättning, utan behandlar olika frågor som har att göra med den ersättning som lämnas när assistans har beviljats.

För att komma till rätta med dessa problem krävs att det görs avvägningar som i första hand bör ankomma på regeringen. Försäkringskassan lämnar därför inte konkreta förslag på reglering, utan efterfrågar att regeringen ser över hur de problem som vi har uppmärksammat kan åtgärdas på ett ändamålsenligt sätt. Vid översynen av arbetstidsreglerna, reglerna om ersättning till anordnare utan tillstånd och reglerna om assistenter som är bosatta utanför EES bör även övervägas om det finns behov av att ändra 9 d § lagen (1993:387) om stöd och service till funktionshindrade, LSS, för att uppnå en enhetlig reglering.

Försäkringskassan konstaterar att det nyligen har tillsatts en utredning avseende effektivare åtgärder mot välfärdsbrott och ökad förutsebarhet inom personlig assistans.¹ De frågor som lyfts i nu aktuell framställning tas inte upp i direktivet till den tillsatta utredningen. Det kan dock finnas beröringspunkter när det gäller frågan om omprövning av det högre timbeloppet, vilket utvecklas mer i avsnitt 2. Försäkringskassan har inga synpunkter på om ett *tilläggsdirektiv* beslutas till den tillsatta utredningen, eller om frågorna tas om hand på något annat sätt.

¹ Kommittédirektiv *Effektivare åtgärder mot välfärdsbrott och ökad förutsebarhet inom personlig assistans*, S2025/00842.

2. Oklarheter och förändringsbehov avseende det högre timbeloppet

2.1 Aktuell bestämmelse

Assistansersättning betalas ut med ett särskilt angivet belopp per timme (51 kap. 11 § första stycket SFB). Det eller de beloppen kallas schablonbelopp. Om det finns särskilda skäl kan ersättning efter ansökan istället lämnas med ett högre belopp än schablonbeloppet. Ersättningen får dock inte överstiga schablonbeloppet med mer än 12 procent (51 kap. 11 § andra stycket SFB).

2.2 Oklarheter avseende förutsättningarna för att bevilja ett högre timbelopp

Av lagstiftning och praxis framgår att det krävs särskilda skäl för att beviljas ett högre timbelopp och att kostnaderna för assistansen måste överstiga schablonbeloppet.²

I förarbetena till bestämmelsen om det högre timbeloppet uttalas att om den ersättningsberättigade är i behov av en särskilt kvalificerad assistent, assistenter som behöver särskild utbildning eller dylikt, kan det undantagsvis förekomma att den fastställda ersättningsnivån är otillräcklig.³ Andra förhållanden som i vissa fall har ansetts vara särskilda skäl för att beviljas ett högre timbelopp är om det på grund av den försäkrades funktionsnedsättning finns ett stort behov av arbetsledning, av handledning av assistenter eller av assistans på obekväm arbetstid.

I vilka situationer som det typiskt sett kan tänkas uppstå behov av ett högre timbelopp finns det således vägledning om. För att det ska anses finnas särskilda skäl i det enskilda fallet behöver dock kostnaderna som har samband med den aktuella situationen vara högre än vad som kan anses normalt. Problemet är att det saknas vägledning gällande vad som kan anses vara normala kostnader för till exempel assistenters lön, utbildning av assistenter och administration. För det fall en försäkrad till exempel har behov av mycket assistans på obekväm arbetstid leder det i regel till ökade lönekostnader. Att olika kostnader varierar från försäkrad till försäkrad, och mellan olika assistansanordnare, är naturligt. Kostnaderna är också ofta varierande över tid av olika skäl. Schablonbeloppet är dock avsett att täcka samtliga kostnader som finns för assistansen, vilket även inbegriper kostnader för sådant som till exempel ob-tillägg.⁴ Mot den bakgrunden är det svårt att bedöma om olika kostnader som den försäkrade har medför att schablonbeloppet kan anses otillräckligt och om det därför finns anledning att bevilja ett högre timbelopp. I sammanhanget bör påpekas att varje kostnad för sig i regel inte överstiger schablonbeloppet, utan det är när kostnaderna läggs ihop som de i vissa fall tillsammans kan bli högre än schablonbeloppet.

Det är alltså osäkert vilka kostnader som kan anses "särskilda" på så sätt att de, om de har tillräckligt samband med en situation som typiskt sett kan anses utgöra särskilda skäl, berättigar till ett högre timbelopp. Detta medför svårigheter för Försäkringskassan att bedöma ärendena på ett likvärdigt sätt vilket i sin tur innebär svårigheter för enskilda att förutse vilka krav som ska uppfyllas för rätt till ett högre timbelopp.

Tidigare hade Försäkringskassan ett förordningsreglerat uppdrag att ta fram förslag på schablonbelopp. Regeringen beslutade sedan om schablonbeloppets storlek. Försäkringskassan hade ett allmänt råd som beskrev hur myndigheten ansåg att schablonbeloppet kunde fördelas på olika kostnader. Då var det tydligare hur stor del av schablonbeloppet som var avsett att täcka olika kostnader. Försäkringskassan har inte längre något uppdrag att ta fram förslag på schablonbelopp utan schablonbeloppet bestäms av regeringen utan att vi får ledning avseende hur det kan anses fördelas på olika kostnader. Eftersom Försäkringskassan inte längre har kännedom om hur

² 51 kap. 11 § andra stycket SFB och HFD 2023 ref. 27.

³ Prop. 1996/97:150, s. 138.

⁴ Vilket bland annat framgår av avgörandet HFD 2023 ref. 27.

schablonbeloppet är beräknat har det allmänna rådet upphävts. Regeringen bör överväga om det är möjligt att offentliggöra hur schablonbeloppet har beräknats.

2.3 Det finns även andra svårigheter vid handläggningen

Bedömningen av rätten till det högre timbeloppet görs utifrån redovisning av ett underlag avseende kostnaderna för assistansen för en viss tidsperiod. Det handlar om att bedöma befintliga och framtida kostnader och vad som kan anses utgöra särskilda skäl i det enskilda fallet. Förutom att det är oklart vilka krav som kan ställas för rätt till högre ersättning är det också osäkert vilka handlingar som kan krävas av den försäkrade för att visa att särskilda skäl föreligger och hur starkt samband som måste finnas mellan en kostnad och ett särskilt skäl. Det rör sig således om svårbedömda ärenden som kräver relativt omfattande handläggning och där det inte alltid är lätt att åstadkomma ett enhetligt och förutsebart resultat. Avslagsfrekvensen för ärendena är dessutom relativt hög. Av de 273 beslut rörande högre timbelopp som fattades maj 2024 – april 2025 var 170 avslag, 77 bifall och 26 avvisning eller avskrivning. En stor del av bifallsbesluten berodde helt eller delvis på att den försäkrade hade mycket assistans på obekvämt arbetstid.

2.4 Risk för felaktiga utbetalningar efter att ett högre timbelopp har beviljats

När Försäkringskassan beviljar ett högre timbelopp sker det genom ett principbeslut som normalt gäller tillsvidare för assistans som utförs av en angiven assistansanordnare. Om det gäller ett på förhand känt tidsbegränsat förhållande kan beslutet tidsbegränsas.

Efter att ett högre timbelopp har beviljats får den försäkrade i fortsättningen ersättning för de kostnader för personlig assistans som redovisas till Försäkringskassan, i den mån dessa inte överstiger schablonbeloppet med mer än 12 %. Försäkringskassan har begränsade förutsättningar att neka ersättning inom denna ram så länge kostnaderna avser köp av personlig assistans eller kostnader för personliga assistenter (jfr 51 kap. 4 § SFB). När ett högre timbelopp har beviljats kan det alltså komma att betalas ut för helt andra kostnader än de som ansågs utgöra särskilda skäl för att beviljas högre timbelopp. Detta är en konsekvens av hur bestämmelserna är utformade och något som Försäkringskassan har begränsade möjligheter att påverka. Eftersom ersättning betalas ut enligt gällande lagstiftning kan den inte heller återkrävas.

Försäkringskassan saknar dessutom möjlighet att ompröva ett beslut om att bevilja högre timbelopp. Antalet timmar den försäkrade är berättigad till kan omprövas i enlighet med vad som föreskrivs i 51 kap. 12 § SFB. Det finns dock inte någon bestämmelse som gör det möjligt att ompröva rätten till ersättning med ett högre belopp än schablonbeloppet, även om grunden för att det beviljades inte längre finns kvar. Detta problem utvecklas mer i en rapport som Försäkringskassan nyligen har lämnat till regeringen där det även finns förslag om hur omprövningen av det högre timbeloppet kan regleras.⁵

Det bör i sammanhanget även nämnas att det av direktivet till den nyligen tillsatta utredningen avseende effektivare åtgärder mot välfärdsbrott och ökad förutsebarhet inom personlig assistans framgår att utredaren ska analysera frågor om utökade möjligheter att ändra beslut som är oriktiga.⁶ Det förefaller vara en eventuellt utökad möjlighet att ompröva beslut att bevilja assistans som avses, och inte en möjlighet till omprövning av det högre timbeloppet. Försäkringskassan ser att det kan finnas

⁵ Försäkringskassan 2025-01-27, *Rapport – Förslag till mindre regeländringar som kan minska felaktiga utbetalningar, göra det enklare för enskilda att göra rätt och effektivisera handläggningen inom socialförsäkringen*, FK 2024/002299, s. 6.

⁶ Kommittédirektiv *Effektivare åtgärder mot välfärdsbrott och ökad förutsebarhet inom personlig assistans*, S2025/00842.

anledning att ha särskilda bestämmelser om när det högre timbeloppet kan omprövas. Det kan därför finnas fördelar med att förutsättningarna för att ompröva det högre timbeloppet utreds tillsammans med övriga regler som har med det högre timbeloppet att göra.

2.5 Regeringen behöver överväga hur problemen ska lösas

Ett sätt att minska de risker för felaktiga utbetalningar och behov av omprövningar som redovisas i föregående avsnitt hade kunnat vara att alltid bevilja högre timbelopp för en begränsad tid. Det är osäkert vilka rättsliga förutsättningar som Försäkringskassan har för en sådan hantering av ärendena. Framförallt hade dock en sådan hantering sannolikt medfört en betydande ökning av antal ärenden som rör rätten till högre timbelopp och således betydande kostnader för Försäkringskassan. En sådan ordning hade också inneburit ökad osäkerhet för enskilda och anordnare, särskilt om Försäkringskassan inte hinner fatta ett nytt beslut innan det tidigare beslutet upphör att gälla. Detta alternativ bedöms därför inte önskvärt, och vi har inte sett något annat alternativ att lösa problemen än att lagstiftningen förändras.

Flera av de problem som Försäkringskassan uppmärksammar i denna framställning avseende det högre timbeloppet framfördes även i november 2020 i ett remissvar över betänkandet *Översyn av insatser enligt LSS och assistansersättningen* (SOU 2018:88). Vi förordade då att det högre timbeloppet bör tas bort, vilket fortfarande är aktuellt att överväga.⁷ Vi har också nyligen framfört att det kan vara lämpligt med en utredning om assistansersättningens storlek och hur ersättningen ska kunna variera mellan assistansberättigade.⁸ Samtidigt finns det enklare åtgärder som skulle kunna lösa en del av de redovisade problemen, till exempel en möjlighet till omprövning av besluten och vad som framförts i denna framställning om möjlighet till ledning avseende hur schablonbeloppet är fördelat på olika kostnader.

Det bör i sammanhanget påpekas att riksdagen den 12 juni 2024 har framfört att regeringen årligen bör redovisa hur schablonbeloppet har räknats fram. Riksdagen tillkännagav vid samma tillfälle att regeringen snarast bör tillsätta en utredning med målet att ta fram en långsiktigt hållbar finansieringsmodell för assistansersättningen som bättre tar hänsyn till olika utförarens faktiska kostnader. Vid tiden för denna framställning har regeringen inte beslutat om sådan redovisning eller tillsatt en sådan utredning. Däremot har regeringen i budgetpropositionerna för 2025 och för 2026 meddelat sin avsikt att överväga införandet av en indexering av schablonbeloppet i syfte att öka förutsägbarheten för assistansmottagare och assistansanordnare.⁹

Vid en eventuell översyn av det högre timbeloppet bör det beaktas att det år 2017 infördes en möjlighet för regeringen att bestämma flera schablonbelopp som ersättning ska lämnas med.¹⁰ Det finns än så länge endast ett schablonbelopp men det har lagts fram förslag om att differentiera beloppet så att assistans som utförs under dagtid på vardagar ersätts med ett belopp, medan assistans som utförs på obekväm arbetstid ersätts med ett högre belopp.¹¹ Om det sistnämnda förslaget infördes skulle det i vart fall i någon mån fylla en liknande funktion som det högre timbeloppet gör idag när det beviljas med anledning av höga kostnader för ob-tillägg. Det har även lagts fram förslag om att det ska införas två olika schablonbelopp om Försäkringskassan tar över huvudmannaskapet för assistansen i sin helhet, ett belopp för de som köper sin

⁷ Försäkringskassans remissvar den 2 november 2020 med dnr 8388-2020.

⁸ Försäkringskassan 2025-01-27, *Rapport – Förslag till mindre regeländringar som kan minska felaktiga utbetalningar, göra det enklare för enskilda att göra rätt och effektivisera handläggningen inom socialförsäkringen*, FK 2024/002299. s. 6.

⁹ Prop. 2024/25:1, Utgiftsområde 9, s. 175 och prop. 2025/26:1, Utgiftsområde 9, s. 184.

¹⁰ 51 kap. 11 § SFB och prop. 2016/17:1, Utgiftsområde 9, s. 166.

¹¹ *Översyn av insatser enligt LSS och assistansersättningen* (SOU 2018:88), s. 521.

personliga assistans av en assistansanordnare och ett belopp för de som anställer sina egna personliga assistenter.¹²

¹² Ett statligt huvudmannaskap för personlig assistans (SOU 2023:9), s. 149.

3. Löpande redovisning av all utförd assistans

3.1 Aktuella bestämmelser

Av 51 kap. 14 § SFB framgår att assistansersättning betalas ut månadsvis med visst belopp för det antal beviljade assistanstimmar som assistans har lämnats. Assistansersättning betalas alltså normalt ut månadsvis i efterskott. Att ersättning i vissa fall i stället kan betalas ut i förskott framgår av 51 kap. 15 § SFB. Av den senare bestämmelsen framgår att en slutavräkning i så fall ska göras senast två månader efter utgången av varje tidsperiod för vilken assistansersättning beviljats. Oavsett om ersättning lämnas i förskott eller efterskott ska, enligt 51 kap. 24 § 2 SFB, bl.a. uppgifter som visar den arbetstid som assistenten har arbetat hos en assistansberättigad lämnas månadsvis i efterhand.

I 51 kap. 7 § andra meningen SFB regleras att assistansersättning som avser assistans som utförs innan beslut har fattats i ett ärende lämnas endast om den enskilde månadsvis under handläggningstiden redovisar till Försäkringskassan att assistansen utförs i enlighet med kraven och förutsättningarna i denna balk. Löpande redovisning krävs alltså i dessa fall för att retroaktiv ersättning avseende handläggningstiden sedan ska kunna betalas ut om ansökan beviljas.

Försäkringskassans föreskriftsrätt avseende bl.a. utbetalningsförfarandet regleras i 8 och 12 §§ förordning (1993:1091) om assistansersättning. De bestämmelser om redovisningen som har meddelats med stöd av föreskriftsrätten finns i Försäkringskassans föreskrifter (FKFS 2016:4) om assistansersättning. Av denna föreskrift framgår närmare vilka handlingar som ska lämnas in och när de ska lämnas in.

3.2 Det bör införas ett krav på löpande redovisning även under domstolsprövning

Kravet i 51 kap. 7 § andra meningen SFB innebär att redovisning av utförd assistans ska ske även innan Försäkringskassan har fattat beslut om rätt till ersättning. När beslut sedan fattas att bevilja assistansersättning betalas ersättningen, i den mån förutsättningarna är uppfyllda, ut även retroaktivt avseende handläggningstiden. Detta krav infördes som en del av ett lagstiftningsärende vars huvudsakliga syfte var att motverka fusk och felaktigheter inom assistansersättningen.¹³

Av förarbetena till bestämmelsen framgår att syftet med att införa krav på löpande redovisning var att möjliggöra bättre kontroll när det gäller assistans som uppges ha utförts i förfluten tid där kontrollmöjligheterna annars, om handlingarna lämnas in i efterhand, är små eller obefintliga.¹⁴ Högsta förvaltningsdomstolen har, med bland annat hänvisning till ordalydelsen av bestämmelsen, bedömt att tid under domstolsprövning inte omfattas av kravet i 51 kap. 7 § andra meningen SFB.¹⁵

Försäkringskassan anser inte att det finns anledning att göra undantag från kravet på löpande redovisning av utförd assistans när ett ärende prövas i domstol. En löpande redovisning är viktig för att underlätta för Försäkringskassan att kontrollera vad ersättningen används till och för att ge möjlighet till en enhetlig reglering av redovisning av all assistans. En sådan förändring skulle innebära att assistans som lämnas under en domstolsprövning skulle redovisas löpande istället för efter ett eventuellt bifall till den

¹³ Prop. 2012/13:1 utg.omr. 9, s. 214 och *Åtgärder mot fusk och felaktigheter med assistansersättning* (SOU 2012:6), s. 367.

¹⁴ SOU 2012:6, s. 367.

¹⁵ HFD 2019 ref. 34. När det gäller assistans som utförs i enlighet med ett interimistiskt beslut av domstolen torde det inte heller omfattas av krav på löpande redovisning, även om så i regel ändå sker eftersom den enskilde vill ha sin ersättning snarast möjligt. Däremot framgår av avgörandet HFD 2023 ref. 8 att kravet på löpande redovisning gäller under tiden Försäkringskassan handlägger en ansökan om omprövning av ett tidigare beslut att dra in assistansersättning.

enskildes överklagande. Kravet skulle i och för sig omfatta såväl ärenden som senare kommer att avslås och de som kommer att bifallas, vilket kan leda till att något fler uppgifter behövs hanteras av enskilda och av Försäkringskassan jämfört med vad som är fallet enligt nuvarande regler.¹⁶ Det bör dock framhållas att det är fråga om uppgifter som den som anställer assistenterna ändå behöver ha ordnad tillgång till om avsikten är att ansöka om ersättning avseende tiden för domstolsprövningen.

Förutom att den efterfrågade förändringen skulle innebära en bättre möjlighet till kontroll skulle den innebära en enhetlighet som kan förenkla såväl för enskilda som för Försäkringskassan. Detta framgår det mer om i följande två avsnitt.

3.3 Det bör införas enhetliga möjligheter till undantag från redovisningskravet

I det föregående avsnittet framförde Försäkringskassan att samma krav på redovisning av utförd assistans bör gälla oavsett när assistansen utförs. I detta avsnitt framför vi att det finns anledning att göra konsekvenserna av att inte lämna in redovisning inom föreskriven tid mer enhetliga. Vi framför också att det kan finnas skäl att införa ett enhetligt system avseende när redovisning kan lämnas in senare än den stadgade tiden.

Som tidigare har nämnts finns bestämmelser om redovisning av utförd assistans och när redovisningen ska ges in i Försäkringskassans föreskrifter FKFS 2016:4. Vissa frågor regleras emellertid direkt i SFB, och omfattas således inte av Försäkringskassans föreskriftsrätt. Till exempel innebär bestämmelsen i 51 kap. 15 § SFB om förskottsbetalning att ytterligare redovisning som sker efter en slutavräkning inte kan läggas till grund för utbetalning av assistansersättning (HFD 2020 ref. 55). När det gäller slutavräkning ställer således lagstiftningen upp regler om när redovisningen senast ska lämnas in, samt vad som händer om så inte sker.

Bestämmelsen i 51 kap. 7 § andra meningen SFB om redovisning i väntan på beslut får anses innebära en strikt tidsgräns för när redovisningen ska lämnas in när det gäller redovisning som träffas av bestämmelsen. Om redovisningen för en viss månad kommer in för sent, betalas ingen ersättning ut för den månaden (jfr HFD 2023 ref. 8). Således finns även gällande redovisning som sker i väntan på beslut en tidsgräns och en konsekvens att ta hänsyn till i lagstiftningen.

När det gäller redovisning av annan utförd assistans, som inte avser den som regleras i 51 kap. 7 eller 15 §§ SFB, finns inte någon särskild reglering i lagstiftningen att ta hänsyn till gällande konsekvenser av att inte redovisa i rätt tid. I dessa fall har Försäkringskassan möjlighet att föreskriva om vad som ska gälla. Försäkringskassan har även i dessa fall rätt att neka ersättning om månadens redovisning av utförd assistans har kommit in efter den tidpunkt som anges i föreskrifterna (se HFD 2023 ref. 9). Tidsgränserna i FKFS 2016:4 har dock inte i praktiken alltid tillämpats på det sättet, utan det vanliga har varit att utbetalningen har blivit fördröjd om redovisningen kommit in för sent.

Försäkringskassan överväger att genom en ändring i FKFS 2016:4 i framtiden införa ett system med strikt tidsgräns för redovisningen men med möjlighet till undantag. Ett syfte med att som utgångspunkt ha en strikt tidsgräns är att Försäkringskassan inte i samma utsträckning ska behöva beakta nya redovisningar som kommer in för samma tid med ett annat anspråk. Ändringen syftar även till att underlätta vid en utredning av de lämnade uppgifterna eftersom det är enklare att utreda sådant som hänt i närtid.

¹⁶ Försäkringskassan saknar statistik över hur vanligt det är att ersättning söks för assistans under domstolsprövning, se fotnot 17–18 för mer information.

Om Försäkringskassan skulle införa ett sådant system skulle det dock endast omfatta de delar av redovisningen som Försäkringskassan har möjlighet att föreskriva om. Försäkringskassan anser att regeringen bör överväga om ett sådant system istället bör införas för all redovisning. Hur en sådan reglering kan se ut, och vilka bestämmelser som bör finnas i lag, förordning eller föreskrift, är en fråga som i så fall behöver utredas närmare.

3.4 Bristen på enhetlighet riskerar att medföra oklarheter vid ansökan om utökad assistans

Det finns alltså enligt nuvarande regelverk olika redovisningskrav som kan vara aktuella. Det är nämligen skillnad om assistansen

1. utförs i väntan på beslut från Försäkringskassan (51 kap. 7 § SFB och FKFS 2016:4),¹⁷
2. utförs för tid efter ett beslut om att bevilja assistans (51 kap. 14 § SFB eller 51 kap. 15 § SFB, samt FKFS 2016:4),¹⁸ eller
3. utförs under tid för domstolsprövning (HFD 2019 ref. 34).

I situation 1 och 2 gäller krav på löpande redovisning av all assistans, men som påpekats i föregående avsnitt saknar Försäkringskassan möjlighet att medge undantag från kravet avseende den första punkten och när det gäller slutavräkningar vid förskottsbetalning enligt andra punkten. I situation 3 finns inget krav på löpande redovisning.

Om en försäkrad som har beviljats assistansersättning ansöker om *utökad* assistans saknas det i praktiken ofta möjlighet att särskilja timmar som omfattas av det tidigare beslutet om beviljande från timmar som omfattas av ansökan om utökad tid. Den försäkrade kan disponera över det beviljade antalet timmar under beviljandeperioden utifrån behovet av assistans. Det kan därmed vara först i den sista månaden i en beviljandeperiod som det går att avgöra om det totala antalet timmar överskrider det tidigare beviljade antalet.

Högsta förvaltningsdomstolen har nyligen i ett avgörande bedömt att 51 kap. 7 § andra meningen SFB ska tolkas som att den gäller *all assistans* som utförs i väntan på beslut, vilket innebär att den bestämmelsen blir tillämplig även för tidigare beviljad assistans om en ansökan om utökad assistans görs.¹⁹ En sådan tolkning av lagen underlättar bedömningen av vilket regelverk som är tillämpligt när en ansökan om utökad assistans görs. Försäkringskassan vill dock ändå framföra att det med det aktuella regelverket fortsatt kan uppstå osäkerhet för Försäkringskassan och den enskilde avseende vilket redovisningskrav som gäller när assistansen utförs. Även av denna anledning finns skäl att göra reglerna mer enhetliga. Om all assistans redovisades månadsvis enligt samma regelverk torde inte frågan behöva uppkomma avseende vilken assistans som har redovisats eller vilken konsekvens det blir av att inte redovisa i tid, samtidigt som den försäkrades möjligheter att själv disponera över assistansersättningen bibehålls.

Problemen med osäkerheter kring vilket regelverk som gäller för redovisningen riskerar att öka om Försäkringskassan tar över huvudmannaskapet för assistansen i sin helhet. Så som förslaget gällande detta är utformat ska Försäkringskassan ta över ansvaret för

¹⁷ Försäkringskassan får in ungefär 100–150 räkningar varje månad som inte är kopplade till något beslut om rätt till assistansersättning. Detta torde inkludera situationer där den försäkrade har ansökt om ersättning men ännu inte fått beslut. Det kan även inkludera situationer med retroaktiv ersättning under domstolsprövning (punkt 3).

¹⁸ Enligt aktuell statistik gör Försäkringskassan ungefär 550 förskottsutbetalningar i månaden, vilket motsvarar cirka fyra procent av alla som är beviljade assistansersättning. Övriga får sin utbetalning i efterskott.

¹⁹ HFD:s avgörande den 13 juni 2025 i mål nr 6833-24.

ansökningar om tillfällig utökning som idag ligger på kommunerna.²⁰ Det kan innebära att vi ska fatta tidsbegränsade beslut och det kan bli fråga om många parallella ansökningar, som kan avse både assistans som redan har utförts och assistans som den assistansberättigade vill ska utföras i framtiden.

²⁰ Ett statligt huvudmannaskap för personlig assistans, SOU 2023:9.

4. Behovet av en ny reglering avseende assistenters arbetstid

4.1 Aktuella bestämmelser

Av 51 kap. 16 § första stycket 2 SFB framgår att assistansersättning inte betalas ut om assistansen har utförts av någon på arbetstid som överstiger den tid som anges i 2–4 §§ lagen (1970:943) om arbetstid m.m. i husligt arbete, 5–10 §§ arbetstidslagen (1982:673) eller kollektivavtal som uppfyller kraven i 3 § arbetstidslagen. Bestämmelsen motsvarar i huvudsak 9 d § LSS som gäller ekonomiskt stöd för personlig assistans som lämnas av kommunen.

I arbetstidslagen framkommer att den sammanlagda arbetstiden under varje period om sju dagar normalt får uppgå till högst 48 timmar i genomsnitt under en beräkningsperiod om högst fyra månader. Undantag får göras i kollektivavtal, men får inte innebära en längre beräkningsperiod än tolv månader (10 b § och 3 § arbetstidslagen, ATL). I lagen om arbetstid m.m. i husligt arbete, hushållslagen, finns ingen bestämmelse om sammanlagd arbetstid på samma sätt som i 10 b § ATL. Enligt hushållslagen är huvudregeln att den ordinarie arbetstiden får uppgå till högst 40 timmar i veckan i genomsnitt för en tid av högst fyra veckor (2 § första stycket hushållslagen). I 3–4 §§ hushållslagen finns bestämmelser om när och hur mycket övertid som får tas ut. Huruvida det är ATL eller hushållslagen som är tillämplig beror på vem som har anställt assistenten. En assistent som är anställd av den försäkrade omfattas av hushållslagen, medan en assistent som är anställd av en anordnare omfattas av ATL.

4.2 Regelverket är otydligt, svårtillämpat och det är enkelt att kringgå lagstiftningens syfte

Förarbetena till 51 kap. 16 § SFB är inte tydliga gällande om tid som assistent arbetar åt olika försäkrade ska räknas ihop, om arbetstiden ska räknas ihop per arbetsgivare eller om den ska räknas ihop oavsett vem som har anställt eller är uppdragsgivare åt assistenten (jfr prop. 1994/95:77 s. 23 och prop. 2012/13:1 utgiftsområde 9 s. 256 och 258). Av Försäkringskassans vägledning framgår att det inte ska göras en beräkning av en personlig assistents totala arbetstid om assistenten utför arbete åt flera försäkrade eller har andra arbeten utöver arbetet som personlig assistent. Det är enbart den totala arbetstiden som en personlig assistent har hos en försäkrad som beräknas. Detta även om assistenten är anställd hos två olika anordnare.²¹ Försäkringskassan anser emellertid att regleringen är otydlig och innebär, oavsett hur den ska tolkas, tillämpningsproblem. Det är dessutom, beroende på hur lagstiftningen ska tolkas, enkelt att kringgå dess syfte.

Oklarheterna avseende om och hur arbetstiden ska räknas ihop uppstår när en personlig assistent har flera anställningar. Till exempel kan en assistent som arbetar hos en försäkrad vara anställd både direkt av denne och samtidigt vara anställd av en anordnare. I en sådan situation bör, med tanke på hur bestämmelsen är utformad, den ena anställningen omfattas av ATL och den andra av hushållslagen. Assistenten kan då arbeta maximal arbetstid enligt respektive regelverk i båda anställningarna. Det förekommer även att en assistent har flera anställningar hos olika assistansanordnare. I en sådan situation omfattas anställningarna av ATL. Den som har flera anställningar har en beräkningsperiod per anställning och skulle därför kunna arbeta maximal arbetstid i varje anställning, eftersom ATL inte reglerar vad som gäller vid flera anställningar. Detta kan inte anses ha varit syftet med införandet av arbetstidsbegränsningen. Utifrån syftet med bestämmelsen är det svårt att motivera varför utbetalning av assistentersättning blir beroende av hur många brukare eller anordnare som den personliga assistenten arbetar för snarare än hur många timmar hen har arbetat.

Om regelverket istället ska tolkas på så sätt att assistentens arbetstid hos olika anordnare och olika försäkrade ska räknas ihop uppstår tillämpningssvårigheter. Den

²¹ Försäkringskassans vägledning 2003:6 om assistansersättning, version 34, s. 178.

första frågan är hur bedömningen av om arbetstiden överstiger den tillåtna ska göras. Om en assistent är anställd hos flera anordnare har assistenten en beräkningsperiod enligt ATL hos varje arbetsgivare. Beräkningsperioderna enligt ATL kan sammanfalla, men behöver inte göra det. Eftersom arbetstidsbegränsningen gäller per beräkningsperiod skulle arbetstiden behöva beräknas utifrån någon av beräkningsperioderna, den som gäller i respektive försäkrads ärende eller på annat sätt. Om en assistent både är anställd av den försäkrade och av en anordnare som den försäkrade köper assistans av blir frågan om ATL eller hushållslagen ska vara tillämplig. Eftersom lagarna har olika arbetstidsbegränsning och olika beräkningssätt blir den frågan avgörande för i vilken omfattning assistansersättning kan betalas ut.

En ytterligare konsekvens av att räkna ihop arbetstid hos olika försäkrade är att det inte är självklart vilken försäkrad som inte har rätt till utbetalning när assistentens arbetstid överstiger begränsningen. Varken förarbeten eller lagtext ger vägledning i frågan.

4.3 Utformningen av en ny reglering

I betänkandet SOU 2012:6 s. 360 lades ett förslag fram som undvek problemen med olika arbetstidsbegränsningar eftersom arbetstidsbegränsningen i hushållslagen föreslogs gälla för alla assistenter. Regeringen ändrade dock utredningens förslag (prop. 2012/13:1, utgiftsområde 9 s. 221). Även det förslag som ursprungligen lades fram hade emellertid medfört svårigheter i tillämpningen. Vilken arbetstidsbegränsning som ska gälla när en assistent har flera anställningar löses till exempel inte genom en sådan reglering.

Arbetstidslagstiftningen är av naturliga skäl inte utformad för att användas som begränsning av utbetalning av assistansersättning enligt SFB. Bestämmelsen om arbetstidsbegränsning för assistenter bör utformas på ett sätt som innebär att den kan tillämpas förutsebart, rättssäkert och utan osakligt motiverade skillnader. Försäkringskassan anser att grunden för utbetalning i första hand bör framgå av det socialförsäkringsrättsliga regelverket. Det bör därför övervägas att införa en självständig bestämmelse om assistenters arbetstid i 51 kap. SFB som är frånkopplad det arbetsrättsliga regelverket och av vilken det framgår hur Försäkringskassan ska göra bedömningen avseende hur mycket en assistent får arbeta för att ersättning ska betalas ut. Bestämmelsen bör tydliggöra hur mycket en assistent totalt får arbeta oaktat hur många försäkrade som assistenten arbetar för och hur många olika arbetsgivare assistenten har. Om det ska ske sammanräkningar avseende flera försäkrade bör det även framgå hur sammanräkningen ska göras. Det behöver också framgå vad som avgör för vilken utförd assistans som ersättning inte ska betalas ut.

5. Utbetalning av ersättning trots att anordnarens tillstånd har återkallats

5.1 Aktuella bestämmelser

Av 23 § första stycket LSS framgår att det krävs tillstånd från Inspektionen för vård och omsorg (IVO) för att yrkesmässigt bedriva verksamhet med, bland annat, personlig assistans. Av 28 § LSS framgår att den som uppsåtligt eller av oaktsamhet bryter mot 23 § första stycket LSS döms till böter.

Av 51 kap. 16 b § SFB framgår att assistansersättning som huvudregel inte betalas ut för assistans som utförts av en anordnare utan tillstånd enligt 23 § LSS. Bestämmelsen infördes efter att det uppmärksammats att Försäkringskassan saknade lagstöd att neka utbetalning till den enskilde för assistans som utförs av en anordnare som saknar tillstånd.²² Den aktuella bestämmelsen innehåller två undantag när ersättning ändå betalas ut, trots avsaknad av tillstånd. Det ena undantaget avser situationer där anordnaren har haft tillstånd men detta återkallats. Ersättning kan då betalas ut under en övergångstid på två veckor efter den dag då den försäkrade underrättades om att tillståndet har upphört att gälla. Det andra undantaget innebär att ersättning kan betalas ut om det finns särskilda skäl. Båda dessa två undantag avser en önskan om att undvika att den assistansberättigade hamnar i en utsatt situation om den personliga assistans som anordnaren tillhandahåller skulle upphöra omedelbart.²³ Bestämmelserna syftar alltså till att ge den försäkrade tid för att byta assistansanordnare.

Motsvarande bestämmelse finns för ekonomiskt stöd för personlig assistans som lämnas av kommunen enligt 9 § 2 LSS, vilket framgår av 9 d § LSS.

5.2 Regelverket innebär att ersättning betalas ut för straffbelagd verksamhet

Regelverket bygger på att assistans under en övergångstid lämnas av en anordnare trots att denne har fått tillståndet att bedriva verksamheten återkallat. Det förutsätts i princip i lagstiftningen att den assistansberättigade kan förvänta sig att anordnaren ska utföra assistansen under ytterligare en tid, samtidigt som det är olagligt för anordnaren att utföra assistansen. Det går att ifrågasätta om denna ordning är rättssäker ur anordnarens och den assistansberättigades perspektiv.

Den aktuella problematiken konstaterades redan i samband med att bestämmelsen i 51 kap. 16 b § SFB infördes. Lagrådet yttrade sig kritiskt över förslaget och uttalade att det var nödvändigt att regleringen snarast övervägs på nytt, så att en ordning kan tillskapas som är motsägelsefri och som blir rimlig i förhållande till såväl assistansanordnaren som den assistansberättigade.²⁴ Regeringen angav att man avsåg återkomma i frågan snarast möjligt.²⁵

Försäkringskassan har för drygt ett år sedan i ett remissvar framfört att behovet av översyn av lagstiftningen i dessa delar fortfarande kvarstår.²⁶ I den proposition som regeringen därefter beslutade i det ärendet anges att regeringen delar Försäkringskassans slutsats men att det saknas beredningsunderlag att föreslå en

²² Se bl.a. HFD 2019 not 4 och Försäkringskassans framställning den 25 oktober 2019 om ändring i 51 kap. 16 § socialförsäkringsbalken (dnr 010885–2019).

²³ Jfr prop. 2020/21:205 *Utbetalning av ersättning för personlig assistans endast vid tillstånd*, s. 18–24 och 37.

²⁴ Lagrådet ansåg att det motsägelsefulla inslaget i regleringen inte var godtagbart, men avstyrkte ändå inte förslagen då syftet att skydda den assistansberättigade vägde tyngre. Se lagrådets yttrande i prop. 2020/21:205, bilaga 5.

²⁵ Prop. 2020/21:205, s. 23.

²⁶ Se Försäkringskassans remissvar den 13 september 2024 (dnr FK 2024/011486) över betänkandet *En mer effektiv tillsyn över socialtjänsten* (SOU 2024:25) angående ett förslag om att verksamhet som omfattas av tillståndsplikt enligt LSS och SoL och som bedrivs olovligt får förbjudas.

sådan lagändring i det aktuella lagstiftningsärendet.²⁷ Försäkringskassan vill nu återigen uppmärksamma på behovet av lagändring och att det utreds hur en lämplig reglering kan se ut. Vi lämnar i det nedanstående ett förslag på hur frågan kan regleras och vissa medskick avseende vad som kan behöva utredas.

5.3 Hur frågan istället kan regleras

Försäkringskassan framförde i remissvar över promemorian *Utbetalning av ersättning för personlig assistans endast vid tillstånd* (S2020/09872) att en ordning som går ut på att det i vissa fall bör vara tillåtet att fortsätta att bedriva verksamheten en kortare tid efter beslut om återkallelse av tillstånd eller tillfälligt förbud av en verksamhet bör övervägas i stället för de föreslagna reglerna. Vi framförde att en sådan lösning skulle tillgodose brukarens intresse och assistansbolagets intresse av att kunna få sin sak prövad i domstol.²⁸

Försäkringskassan anser att det återigen bör övervägas om det kan införas en sådan ordning. Vårt förslag är att det utreds hur IVO kan ges förutsättningar för att besluta om tid för avveckling av verksamheten när myndigheten återkallar ett tillstånd. Detta skulle kunna göra att hänsyn kan tas till vikten av ett snabbt avslut, som kan se olika ut beroende på till exempel om tillståndet dras in på grund av ekonomisk misskötsamhet eller om utförandet av assistansen är så bristfällig att den utgör fara för den assistansberättigade.

Enligt 27 § LSS gäller IVO:s beslut om återkallelse av ett tillstånd omedelbart, men IVO har i vissa fall bedömt att det finns grund för att ge tid för att verkställa besluten. Även om IVO ger tid för byte av assistansordnare behöver Försäkringskassan dock ändå tillämpa bestämmelsen i 51 kap. 16 b § SFB. Försäkringskassan underrättar därför vid en återkallelse den försäkrade om att tillståndet har upphört att gälla och att det krävs särskilda skäl för att betala ut assistansersättning längre än två veckor avseende den aktuella anordnaren. Samtidigt är Försäkringskassans erfarenhet att IVO:s beslut om att återkalla en anordnarens tillstånd ofta överklagas och sedan inhiberas av förvaltningsrätten, samt i ett senare skede även av kammarrätten. Försäkringskassan kan således behöva ge den försäkrade information vid flera olika tillfällen under processen, som ändå senare ändras. Sammantaget innebär denna ordning merarbete för Försäkringskassan samtidigt som den inte framstår som ändamålsenlig ur varken den försäkrades eller anordnarens perspektiv.²⁹

Försäkringskassan har samrått med IVO rörande den aktuella frågan varvid IVO har framfört att myndigheten rent generellt ser positivt på att det görs en översyn avseende regelverket kring vad som ska gälla i anslutning till att ett tillstånd återkallas. IVO hänvisar till att det finns exempel på hur en sådan reglering kan se ut i betänkandet SOU 2025:84 *Hem för barn och unga*, s. 624 f.

Syftet med att se över bestämmelserna är således att öka förutsebarheten och rättssäkerheten för enskilda samt att förenkla handläggningen för Försäkringskassan och tydliggöra förutsättningarna för IVO att ta hänsyn till olika konsekvenser vid beslut om återkallelse.

Det som kan behöva beaktas och utredas vid en översyn är bland annat följande frågor.
- Om och hur IVO kan ges tydligare stöd för att besluta om avvecklingstid när ett tillstånd återkallas och vilka eventuella ramar som bör finnas för sådana beslut.

²⁷ Prop. 2025/26:15 *Skarpare verktyg till Inspektionen för vård och omsorg*, s. 53.

²⁸ Se Försäkringskassans remissvar den 24 mars 2021 med diarienummer 2020/006460.

²⁹ Angående omfattningen av problematiken varierar det från år till år hur många tillstånd som återkallas av IVO. Under de senaste åren har det rört sig om ett tiotal per år, som uppskattningsvis rör 60–100 försäkrade per år.

- Hur situationer där IVO har beslutat om att tillsvidare förbjuda en verksamhet enligt 26 § LSS hanteras.
- Vad som gäller när en anordnare saknar tillstånd trots att en verksamhet är tillståndspliktig.³⁰
- Eventuella möjligheter att i undantagsfall ändå få assistansersättning utbetalad trots att tillstånd återkallats eller saknas (jfr särskilda skäl enligt i 51 kap. 16 b § 2 SFB).
- Hur frågorna ska hanteras om IVO:s beslut överklagas.
- När och hur den försäkrade ska få information, och från vem.
- Om det civilrättsliga förhållandet mellan brukare och anordnare behöver regleras i den här situationen, till exempel avseende betalningsansvaret för avtalad assistans.

³⁰ Förslag som kan behöva beaktas finns i prop. 2025/26:15 *Skarpare verktyg till Inspektionen för vård och omsorg*. Det bör även noteras att Högsta förvaltningsdomstolen nyligen har avgjort ett mål avseende fråga om tillstånd krävs när den försäkrade anlitar så kallade servicebolag, se HFD:s avgörande den 14 oktober 2025 i mål nr 2860–2868-24.

6. Bestämmelsen om assistenter som är bosatta utanför EES är oklar

6.1 Aktuell bestämmelse

Av 51 kap. 16 § andra stycket SFB framgår att om assistans har utförts av någon som är bosatt utanför Europeiska ekonomiska samarbetsområdet, EES, betalas assistansersättning ut enligt 14 § endast om det finns särskilda skäl.

Motsvarande bestämmelse (dock utan möjlighet till ersättning vid särskilda skäl) finns för ekonomiskt stöd för personlig assistans som lämnas av kommunen enligt 9 § 2 LSS, vilket framgår av 9 d § LSS.

I förarbetena till bestämmelsen anges att bakgrunden till begränsningen var att det i vissa fall av brott och överutnyttjande hade förekommit problem med att assistenter anlitats vid vistelse i länder utanför EU eller EES-området, där det saknades möjligheter till kontroll för kommunen och Försäkringskassan. Denna bristande kontrollmöjlighet hade utnyttjats i så gott som alla ärenden där grov organiserad brottslighet förekommit. Detta till skillnad från när ordinarie assistenter följer med på en utlandsresa, då löner, skatt och arbetsgivaravgifter betalas i vanlig ordning.³¹

6.2 Försäkringskassans tillämpning

Försäkringskassan tillämpar bestämmelsen i 51 kap. 16 § andra stycket SFB i enlighet med hur vi uppfattar att den ska tillämpas enligt förarbetena, dvs. *när assistans utförs utanför EES av assistenter som är bosatta utanför EES*. Hur kommunerna tillämpar den motsvarande bestämmelsen i 9 d § LSS saknar vi kännedom om.

Om Försäkringskassan istället hade tillämpat bestämmelsen i enlighet med dess ordalydelse hade det inneburit krav på särskilda skäl även när assistansen utförts i Sverige. Det skulle i så fall innebära att en person som är bosatt i ett land utanför EES, men som arbetar som assistent i Sverige under en begränsad tid, kan komma att omfattas av den svenska arbetsbaserade försäkringen samtidigt som assistansersättning inte lämnas för den tid personen arbetat. Försäkringskassan kan alltså i så fall endast om det finns särskilda skäl betala ut assistansersättning som är avsedd att vara assistentens lön trots att assistenten är försäkrad för arbetsbaserade förmåner.

6.3 Bestämmelsen bör ses över

Försäkringskassan tillämpar bestämmelsen i enlighet med dess syfte, på ett sätt som är fördelaktigt för den försäkrade. Det är dock osäkert om denna tillämpning är juridiskt korrekt och därför är det osäkert om den kommer att hålla över tid. Om bestämmelsen istället skulle börja tillämpas enligt sin ordalydelse skulle det bland annat kunna få konsekvenser för den försäkrades praktiska möjlighet att anställa personer som inte är bosatta i Sverige. Hur många som skulle beröras om tillämpningen ändrades är osäkert. Utifrån de uppgifter vi har fått fram bedömer vi att det sannolikt är ett litet eller mycket litet antal. Det är dock viktigt ur ett rättssäkerhetsperspektiv att lagstiftningen och tillämpningen av den är tydlig och förutsebar. Bestämmelsen bör därför ses över.

Beslut i detta ärende har fattats av generaldirektören Nils Öberg, i närvaro av rättschef Ingrid Utne och avdelningschef Helena Lundkvist samt de rättsliga experterna Martina Lindkvist och Axel Jönsson, de senare som föredragande.

Nils Öberg

Martina Lindkvist

Axel Jönsson

³¹ Prop. 2012/13:1 utgiftsområde 9, s. 222.